JAK ČESKY ŘÍKAT PŘÍSLUŠNÍKUM RODU CULICOIDES ?
(DIPTERA CERATOPOGONIDAE)

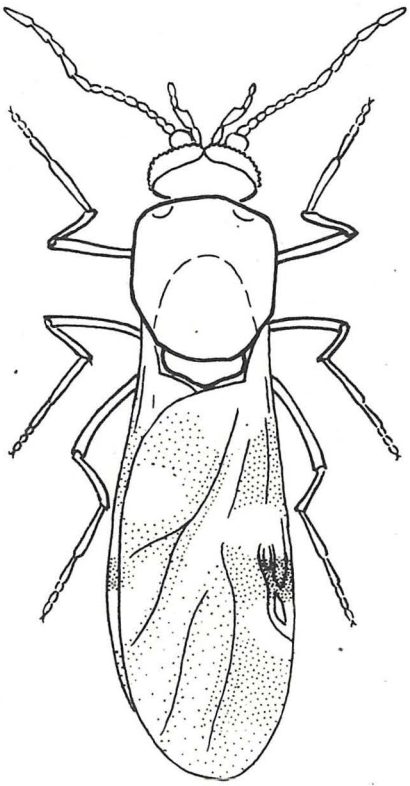
Josef Chalupský

Každý entomolog a vůbec každý člověk pobývající v přírodě dobře zná ony malé " mušky " či " komárky ", veliké kolem 1,5 - 2 mm, které hlavně v podvečer za teplých dní člověka napadají a nemilosrdně jej bodají. Málem se nechce věřit,že tak nepatrní tvorové dokáží tak silně píchat. Každý je dobře zná, ale chce-li je česky pojmenovat, schází mu nejspíše vhodný výraz. Na studentských exkursích před mnoha lety jsem se doslechl, že to jsou c e r a t o p o g o n i. A vlastně dodnes se jim tak mnohde říká. Když jsem se sám s nimi kdysi blíže seznámil,viděl jsem, že jde o různé druhy rodu Culicoides Latreille 1809 z čeledi Ceratopogonidae (syn.Heleidae). Odtud také zřejmě pochází jejich "pracovní" označování. Rod Ceratopogon Meigen 1803 u nás žije také, ale nejeví zájem o sání krve a tak toto zčeštělé označení c e r a t o p o g o n je již z tohoto důvodu nevhodné.

Česká nomenklatura však není bez vlastního výrazu. V JÍROVCOVĚ Parasitologii (1954) je pro tento rod uváděn název b o d a v e c. Výraz vyvolaný k životu patrně nutnou potřebou užít v knize české označení. Dobře sice vystihuje bodání těchto "mušek", ale cítíme, že v nás vyvolává představu něčeho většího,co má rozměry v centimetrech ne-li přímo v metrech. V dosud platném tzv. opavském systému (KRATOCHVÍL a BARTOŠ 1954) je z téže doby jiný výraz - p a k o m á r e c . Z toho ještě více vyniká umělost. Je to výraz, který vznikl známým jednoduchým způsobem. Čeleď Ceratopogonidae byla dříve zahrnuta v čeledi Chironomidae, což jsou p a k o m á ř i , a tak český výraz pro zástupce nové čeledi byl pohotově vytvořen změnou koncovky.

Shodou okolností i s nepozměněným výrazem - p a k o m á r - je možno se v témže roce setkat v Lesnické zoologii (PFEFFER a kol. 1954). Používání těchto tří uvedených výrazů je však v praxi velmi omezené až nulové.Má-li za tohoto stavu některý autor použít nutně českého výrazu je cítit jak nesnadno si vybírá (DANIEL 1977).

Zprávy Československé spol. entomologické ČSAV, Praha, 15, 1979

Culicoides obsoletus (Meigen,1818) nenasátá ♀ ; základní morfologie ; v naznačené poloze sosák shora skryt

Když jsem před lety chodíval po venkově a sbíral v podvečer"culicoidese" na pasoucím se skotu a s patřičným svolením opatrovatele,přitahoval jsem nechtě pozornost.Na dotazy nově příchozích, co že jako dělám, odpovídali pastevci s opovržlivým mávnutím rukou, že sbírám t i p l í k y .Toto slovo jsem potom během doby slýchal mnohokrát.Někdy dokonce znělo jako p i p l í k .Výraz se mi docela líbil a začal jsem jej používat.Naznačoval dobře malé rozměry jehonositele a bylo z něj možno vycítit i to píchání. A lze říci, že je to vlastně přirozené české jméno, které lidé užívají na různých místech, aby se o "culicoidesech " dohovořili. Vzhledem k rozšíření těchto jejich trapičů to samozřejmě moc potřebují. V očích některých entomologů snad t i p l í k o v i může vadit to, že existují také tiplice. Osobně v tom žádnou vadu nevidím. V tomto směru by se tedy nabízel lépe p i p l í k .

Ten zase při jeho uvádění může budit úsměv. Ale ani to by nemusilo nakonec vadit. Nevím, jak reagují mladí botanici, když poprvé uslyší jméno -pipla osmahlá (Nonea pulla) . Při pokusu o zavedení těchto jmen se první výraz zdá asi přeci jen všeobecně přijatelnější. Tak navrhuji, aby příslušníci r. Culicoides byli česky nazýváni t i p l í c i . Studentům to tak již řadu let v obou úpravách uvádím.

V oblasti krvesajících dvoukřídlých je ještě jedna záležitost hodná připomenutí i když s tiplíky nesouvisí. Na našich vlaštovkách a jiřičkách cizopasí ptakotrudky z čeledi Hippoboscidae. Jsou úzce vázány na své hostitele. Na vlaštovkách (Hirundo rustica) parasituje Ornithomya biloba Dufour,1827 a na jiřičkách (Delichon urbica) Stenepteryx hirundinis (Linné,1758). Jenomže v českém názvosloví je to následovně.

Ornithomya biloba je bez českého názvu, ale "slavnější", protože vzhledově pozoruhodná Stenepteryx hirundinis z jiřiček má české jméno p t a k o t r u d k a v l a š t o v č í. Vznik druhového pojmenování je logický. Když LINNÉ v r.1758 uvedl zmíněný druh (ještě v rodu Hippobosca) byly také jiřičky společně s vlaštovkami v rodu Hirundo.

Ornithomya biloba byla tehdy ještě neznámá a tak LINNÉ označil druh přiléhavě - h i r u n d i n i s. Českému označovateli také nelze nic vyčítat. Je přirozené, že mu pravý stav věcí, na rozdíl od několika zájemců o skupinu, nebyl znám a použil názvu, který byl podle latiny nasnadě. Horší je však, že tento chybný stav, nelze ještě dnes za určitých okolností napravit, např. při jednání o úpravu rukopisu, kde se tyto druhy vyskytují. Nelze třeba dosáhnout odstranění ani matoucího názvu p. vlaštovčí ani alespoň zavedením náhrady ne právě pěkným ptakotrudka jiřiččí. Někdy je opavský systém pojímán na způsob korálu, od kterého se nelze ani čárkou odchýlit. A tak i tuto drobnost, po zkušenostech, navrhuji tímto změnit.

A b s t r a c t .

New Czech name for the genus Culicoides is proposed.

L i t e r a t u r a

D a n i e l M., 1977: Život a smrt na vrcholech světa. Mladá fronta Praha.

J í r o v e c O., 1954: Parasitologie pro lékaře. Státní zdravotnické nakladatelství Praha.

K r a t o c h v í l J. a B a r t o š E., 1954: Soustava a jména živočichů. Nakladatelství ČSAV Praha.

P f e f f e r A., a kol., 1954: Lesnická zoologie II. Státní zemědělské nakladatelství Praha.

A d d e n d u m

Prof. KRAMÁŘ akceptoval navrhované jméno v korekturách nového vydání JIROVCOVI Parasitologie pro lékaře pro rod Culicoides český název t i p l í k .

Adresa autora (Author's address) :

Dr. Josef Chalupský, Katedra parasitologie a hydrobiologie PřF UK, 128 44 Praha 2, Viničná 7.